

ZASTÚPENIE VÝCHODNÉHO SLOVENSKA NA NÁRODOPISNEJ VÝSTAVE ČESKOSLOVANSKEJ V PRAHE V ROKU 1895¹

Nadežda JURČIŠINOVÁ

Výstavy sa stali zaujímavým fenoménom 19. storočia najmä v Európe, keďže sa úzko prepájali s problematikou presadzovania sa jednotlivých národných kolektívov v boji o vlastnú identitu a boli dôležitou súčasťou šíriaceho sa nacionalizmu. Jednou z takýchto aktivít bola Národopisná výstava československá (NVČ), ktorá sa uskutočnila pred 125 rokmi v Prahe. Jej zámerom bolo manifestovať rastúce sebavedomie českého národa a jeho spätosť s ostatným slovanským svetom, pričom sa počítalo aj s účasťou Slovákov. Tí túto možnosť využili, pretože sa im tým ponúkala príležitosť prezentovať slovenskú kultúru pred svetom.

Na výber a zhromažďovanie ľudovumeleckých predmetov, ktoré by odzrkadľovali samobytnosť slovenskej kultúry a spôsob života slovenských ľudových vrstiev, bol ustanovený v Turčianskom Sv. Martine Slovenský výstavkový výbor NVČ pod vedením Matúša Dulu. Poprední slovenskí národovci boli o prípravných prácach na výstavu informovaní výborom už v októbri 1894, pričom ich vyzval k spolupráci. Aby bola zberateľská práca čo najúspešnejšia, špecifikoval výbor predmety, ktoré sa mali zbierať. Išlo im napr. o sviatočné kroje chlapcov a dievčat, ľudové výšivky a čipky (na každej z nich mal byť upevnený lístok s údajmi, z ktorej stolice a dediny pochádzajú), fotografie mužských i ženských krojov, fotografie starodávnych sedliackych domov a chalúp, nábytku a náradia, starých stavieb ako kostolov, zámkov, hradov a veží, pomníkov a historicky pamätných miest. Odosielané mali byť aj zaujímavé kusy nábytku, náradia, hrnčiarskych, kamenných i drevených nádob, národné piesne v dialekte miesta odkiaľ pochádzajú, staré obrazy, sochy a rezbárske predmety a iné, teda všetky individuálne slovenské charakteristické predmety, ktoré znázorňovali slovenskú povahu, život, zvyky a obyčaje, spôsob výživy, knihy, snáre, kalendáre, rozprávky, hry a pod. Slovenský výstavkový výbor úzko spolupracoval s Výkonným výborom NVČ v Prahe, ktorému boli materiály zo Slovenska zasielané, ale najmä s viacerými kultúrnymi pracovníkmi z jednotlivých regiónov Slovenska.

Bokom neostalo ani východné Slovensko. Jedným zo spolutvorcov slovenskej expozície za východniarov bol tesársky majster František Chroust z Levoče. Na objednávku katolíckeho kňaza a popredného národného činiteľa na Spiši vo Veľkom Hnilci Štefana Mišíka zhotovil model sedliackej usadlosti na Spiši. Jeho súčasťou okrem sedliackeho domu s vnútorným vybavením bola aj kôlna, dvor, chlievy, figúrky osôb i zvierat. Ďalším spolutvorcom expozície z východného Slovenska bol evanjelický kňaz pôsobiaci v Bardejove Juraj Kello-Petruškin, ktorý na výstavu zaslal kroj zo Šariša a model roľníckeho domu z Richvaldova pri Bardejove. Domček,

1 Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu APVV č. 19-0058 *Multietnicita a multikonfesionálnosť a ich vplyv na spoločenský, politický a kultúrny vývoj okrajových oblastí v prvej polovici 20. storočia (na príklade východného Slovenska a Podkarpatskej Rusi)*

prirodzených rozmerov, zhotovil ako ručnú prácu jeden šikovný sedliak podľa náčrtu prof. Linhardta.

V Prahe prejavili záujem o materiály zo vzdialenejšieho východného Slovenska. Dokladuje to aj list jednatela výkonného výboru NVČ z decembra 1894 adresovaný členom Slovenského výstavkového výboru. Zmieňuje sa aj o tom, že národní činitelia pracujúci na východe Slovenska si počínali iniciatívne v zbieraní materiálov na výstavu, keďže medzi prvými ich zaslali do Prahy. Došli im kroje z Abovskej, Zemplínskej a Šarišskej stolice, konkrétne z Košíc, Vranova a Bardejova. V rámci expozície pod názvom Československá osada, zahrňujúcej 40 malých i veľkých rozmanitých chalúp, bola aj slovenská expozícia. V nej našli svoje miesto i materiály zhotovené na východnom Slovensku, taktiež aj medzi krojmi, predvedenými na výstave, boli kroje z tohto regiónu. Národopisné múzeum československé v Prahe sa po výstave obrátilo na slovenských predstaviteľov s prosbou, či by niektoré z predmetov vystavených na národopisnej výstave nemohli darovať pre ich múzeum alebo či by ich bolo možné kúpiť. Mali záujem o konkrétne veci z jednotlivých regiónov Slovenska.

NVČ vyvolala záujem verejnosti, čo spôsobilo nevôľu uhorskej vlády. Snažila sa za každú cenu znemožniť účasť Slovákov na nej. Z tohto dôvodu nebolo zbieranie materiálov jednoduché. Upozornil na to nielen z Bardejova Juraj Kello, ale aj ďalší, medzi nimi Jozef Ľudovít Holuby. Do Prahy oznámil, že stoličné vrchnosti sa vypytovali po dedinách „zdali tam nechodí čeští agenti národopisné výstavy pražské“. Preto pražskí organizátori výstavy odporúčali pri zbieraní materiálov postupovať opatrne, neverejne a skôr prostredníctvom osobných písomných kontaktov. Navrhovali uspokojiť sa radšej s menším výsledkom v ich práci, než by prílišnou agitáciou mali na seba upozorniť uhorskú vládu, ktorá by mohla byť týmto na vec upozornená a potom by mohla ráznejšie zakročiť.

Národopisná výstava československá v Prahe bola otvorená 15. mája 1895 a trvala do 25. októbra 1895. Napriek policajnému sledeniu odchádzali malé skupiny Slovákov na výstavu. Prišla aj 115-členná slovenská delegácia vedená predsedom Slovenskej národnej strany (SNS) Pavlom Mudroňom. Tak v českých, ako aj v slovenských kruhoch sa stretla výstava prevažne s priaznivým ohlasom. V priebehu šiestich mesiacov jej trvania ju navštívilo vyše dva milióny ľudí, mala veľký ohlas v českých časopisoch a bola príležitosťou k uverejneniu mnohých článkov o Slovensku. Taktiež tlačový orgán SNS *Národné noviny* prinášali pomerne bohaté informácie o jej priebehu, programe, zážitkoch a dojmoch z nej. Svetozár Hurban Vajanský jej venoval pozornosť v rozsiahlom článku pod názvom *Z Výstavky*, kde v závere vyjadril, čo všetko pre Slovákov táto výstava znamenala: „Poslední naše slovo: vdáka za to, že popeluška posledná medzi národami, národnosť slovenská, všade hubená, hanobená, okrádaná, falšovaná, pod cudzie címy strkaná, v Prahe našla čestné miesto svojské a mohla ukázať svoje krásy svetu širšiemu, bratskému i cudziemu.“

Účasťou na NVČ Slováci v zložitých časoch, keď sa v Uhorsku stupňoval národnostný útlak nemaďarských národností dali najavo, že sa nevzdávajú a rôznymi prostriedkami sa snažia zachovať slovenskú identitu a dať o nej vedieť aj svetu. Východné Slovensko, značne vzdialené od Prahy, neostalo bokom, naopak, zhromaždený materiál hmotnej a duchovnej kultúry tunajšieho ľudu, prezentujúci život v regióne, našiel svoje miesto a dôstojné zastúpenie na tejto výstave.

Použitá literatúra:

- JURČIŠINOVÁ, Nadežda. Slováci na Národopisnej výstave československej v Prahe roku 1895. In *Slovanský prehľad*, roč. 88, 2002, č. 4, s. 593 – 600.
- JURČIŠINOVÁ, Nadežda. *Juraj Kello-Petruškin na Šariši*. Prešov : Prešovská univerzita, 2017, s. 150 – 154.
- JURČIŠINOVÁ, Nadežda. Účasť východného Slovenska na Národopisnej výstave československej v Prahe v roku 1895. In *Príspevky k dejinám východného Slovenska*. Ed. Viera Hudečková. Prešov : ManaCon, 1998, s. 152 – 160.
- TKADLEČKOVÁ, Jarmila. Slovakofilske hnutie v českých krajinách koncom 19. storočia. In *Historický časopis*, roč. 4, 1956, s. 469 – 486.
- URBAN, Zdeněk. *Problémy slovenského národného hnutia na konci 19. storočia*. Praha: Univerzita Karlova, 1972, s. 150 – 161.